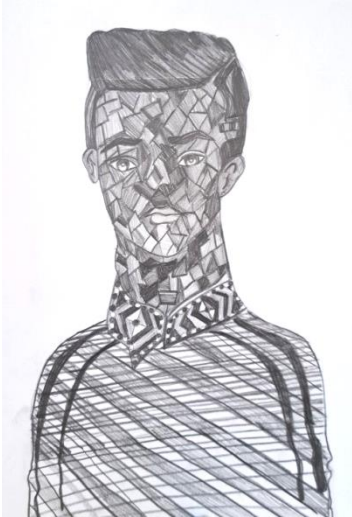

Στο πλαίσιο της επετείου μνήμης των 100 χρόνων από τη Μικρασιατική Καταστροφή, καταγράφονται ιστορίες προσφύγων από τη Σμύρνη και τον Πόντο.

Ραφαέλα Καπονικολού

Τα δίδυμα αδέρφια από τη Σμύρνη

Ενα κυριακάτικο πρωινό είδα τον παππού μου να ανοίγει ένα μικρό μπαούλο με φωτογραφίες. Ήταν διαφορετικές, τυπωμένες σ' ένα κιτρινωπό χαρτόνι και οι άνθρωποι φορούσαν περίεργες παραδοσιακές στολές. Τον ρώτησα ποιοι ήταν και μου απάντησε «οι πρόγονοί μας». Με έπιασε από το χέρι και με πήγε σε ένα σερβάν, όπου υπήρχαν παλαιά αντικείμενα και μια φωτογραφία της προγιαγιάς μου. Μου είπε να καθίσω για να μου διηγηθεί μια ιστορία.

Άρχισε λοιπόν να μου λέει ότι η προγιαγιά μου καταγόταν από τη Μικρά Ασία. Όταν εκείνη ζούσε, γιατί, δυστυχώς, πέθανε πολύ νωρίς, του περιέγραφε και του έλεγε την ιστορία της οικογένειάς της σαν παραμύθι. Οι γονείς της προγιαγιάς μου ζούσαν στη Σμύρνη. Ήταν άνθρωποι μορφωμένοι και σε καλή οικονομική κατάσταση. Ζούσαν ευτυχισμένοι και είχαν αποκτήσει δύο αγόρια, δίδυμα, και ένα κορίτσι, την προγιαγιά μου.

Όταν άρχισε η φωτιά στη Σμύρνη ξεχύθηκαν στο λιμάνι για να φύγουν. Ο κόσμος πολύς. Οι άνθρωποι σπρώχνονταν. Ο πατέρας είχε πάρει μαζί του λίγα υπάρχοντα και η μάνα κρατούσε τα παιδιά· είχε στην αγκαλιά της την προγιαγιά μου, που ήταν βρέφος, και τα δίδυμα που κρατούσαν σφιχτά το φουστάνι της. Μέσα στον χαμό όμως που επικράτησε η μάνα ένωσε κάποια στιγμή το φόρεμά της πιο ανάλαφρο. Πριν προλάβει να το καταλάβει τα αγόρια είχαν χαθεί. Οι δυστυχείς γονείς προσπάθησαν να τα βρουν, μα μάταια. Αποφάσισαν να μείνουν πίσω και κατάφεραν με τη βοήθεια κάποιων γνωστών να βρουν καταφύγιο. Οι αναζητήσεις τους όμως ήταν άκαρπες. Συνήθισαν για πολύ καιρό να κρύβονται και να μετακινούνται από μέρος σε μέρος, προκειμένου να ξεφύγουν από τους Τσέτες. Ευτυχώς τα κατάφεραν μέχρις ότου έγινε η αμοιβαία ανταλλαγή πληθυσμού.

Ήρθαν στην Ελλάδα με τα λιγοστά τους υπάρχοντα. Ξένοι στην ίδια τους τη χώρα. Όλοι τους αντιμετώπιζαν με καχυποψία, αλλά στο τέλος έγιναν αποδεκτοί.

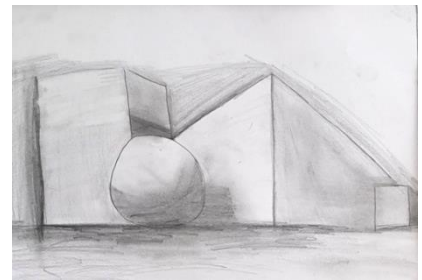
Ο παππούς μου βούρκωσε και σταμάτησε να διηγείται. Δεν θυμόταν περισσότερα, αφού ήταν μικρός και η προγιαγιά μου δεν του είχε αφηγηθεί όλη την ιστορία. Μου εκμυστηρεύτηκε ότι μετά από χρόνια έμαθαν πως τα δύο αγόρια είχαν επιβιώσει υπό την προστασία μιας τουρκικής οικογένειας και μάλιστα φορούσαν δύο χαρακτηριστικά μενταγιόν που τα είχαν στον λαιμό τους πριν τον διωγμό και την καταστροφή.

Πηγή: Ο παππούς μου Θεοδόσης Δρακουλάκος και η μητέρα του (προγιαγιά μου) Τζούλια.

Ευστάθιος Ταμπάογλου

Η μικρασιατική οικογένεια Ζανάκη

Η καταγωγή μου, από την πλευρά του πατέρα μου, είναι από τη Μικρά Ασία. Η προγιαγιά του πατέρα μου ονομαζόταν Σοφία Ζανάκη και ήταν παντρεμένη με έναν αρχιτέκτονα, τον Παναγιώτη, ο οποίος είχε κατασκευάσει σχεδόν όλα τα γεφύρια στην περιοχή

της Σμύρνης. Τον σκότωσαν οι Τούρκοι το 1922. Στην αρχή της καταστροφής, η αδελφή της προγιαγιάς, η Αφροδίτη, η οποία είχε πέντε παιδιά και παράλληλα περίμενε άλλο ένα να γεννήσει, φρόντισε να μετακινείται από τόπο σε τόπο, μαζί με τη μάνα της, που ήταν μεγάλη σε ηλικία, για να ξεφύγει από τη μανία των Τούρκων. Τελικά, αναγκάστηκε μαζί με την αδελφή της τη Σοφία και τη μάνα τους να εγκαταλείψουν τη φλεγόμενη Σμύρνη και να αποβιβαστούν με μια βάρκα στη Χίο, αφήνοντας πίσω περιουσία και πλούτη. Έπειτα από μεγάλη ταλαιπωρία έφθασαν στην Πάτρα, σε μια αποθήκη, μαζί με άλλους πρόσφυγες. Εκεί η Αφροδίτη γέννησε ένα βρέφος, το οποίο πέθανε από τις κακουχίες. Μετά πήγανε στον Βύρωνα, στην Αθήνα, όπου η κυβέρνηση τους έδωσε ένα σπίτι για να μείνουν. Ωστόσο, η Αφροδίτη έμεινε στον Υμηττό με τη μάνα της και τη γιαγιά της, όπου και τώρα μένουν η γιαγιά και ο παππούς μου. Από τα πέντε παιδιά της Αφροδίτης, τα δύο ήταν κορίτσια και σπούδασαν παιδαγωγοί στη Μαράσλειο Ακαδημία της Αθήνας.

Από την πλευρά του παππού μου υπήρχαν έξι νεαρά αδέρφια που είχαν καταγωγή από τα Βουρλά της Μικράς Ασίας. Τα έξι αδέρφια και η μάνα τους σφιχταγκαλιάστηκαν μόλις ήρθε η ώρα να εγκαταλείψουν την καίομενη Σμύρνη το 1922. Έφυγαν γρήγορα-γρήγορα για την Ελλάδα ακούγοντας στην ορμήνια της μάνας τους «να φύγουμε χωριστά ο ένας από τον άλλο, ο θάνατος να μην μας βρει όλους μαζί». Ο Θεός τους βοήθησε και ξανασυναντήθηκαν όλοι μαζί στο προκαθορισμένο ραντεβού τους, σε ένα συγγενικό σπίτι στην Αθήνα. Ο παππούς όμως έμεινε πίσω, μες το κακό και την αντάρα και έκτοτε είναι αγνοούμενος...

Πηγή: Ο πατέρας μου.

Ελευθερία Γιαξόγλου

Η οικογένεια Γιαξόγλου από το Σαλιχλί της Μικράς Ασίας

Η οικογένειά μας κατάγεται από το Σαλιχλί της Σμύρνης. Πριν τη μικρασιατική καταστροφή (Αύγουστος 1922) ο προπάππους μου, μαζί με τους γονείς του και την αδελφή του, κατάφεραν να φθάσουν στη Σμύρνη, όπου επιβιβάστηκαν σε ένα καράβι που τους μετέφερε στο Ναύπλιο. Από εκεί, αν και είχαν αρχικό προορισμό την Αθήνα, αποφάσισαν να μετακινηθούν προς τη Σπάρτη, όπου και εγκαταστάθηκαν. Η μητέρα της προγιαγιάς μου, ωστόσο, το γένος Γιονούσογλου-Λασκαρίδη από τα Κούλα της Σμύρνης, δεν στάθηκε το ίδιο τυχερή. Ο σύζυγός της και ο πατέρας της φονεύθηκαν από τους Τούρκους, ενώ η ίδια με το νεογέννητο μωρό της και τη γιαγιά της οδηγήθηκε αιχμάλωτη στην Καισάρεια. Μόνο αυτή κατάφερε να διασωθεί από τις κακουχίες και, αφού έφτασε με τα πόδια στη Μερσίνα, στη νότια Τουρκία, διεκπεραιώθηκε στην Κύπρο κι από εκεί στον Πειραιά.

Πηγή: Ο παππούς μου Γεώργιος Γιαξόγλου, <http://spartaarchitecture.blogspot.com/2021/09/19.html>

Μια οικογενειακή ιστορία από τον Πόντο

Η γιαγιά μου η Ευσαΐα είχε καταγωγή από τον Πόντο. Οι γονείς της Ιωάννης και Χριστίνα Φεστερίδη ζούσαν στην περιοχή του Ικονίου. Δύο γενιές πριν από αυτούς είχαν ζήσει εκεί οι πρόγονοί τους, προερχόμενοι από το χωριό Κορόνιζα της Αργυρούπολης του Πόντου. Όπως όλοι οι Πόντιοι, ήταν άνθρωποι εργατικοί, εγγράμματοι, φιλοπρόοδοι και φιλήσυχoi. Ζούσαν σε δικό τους σπίτι και είχαν σεβαστή κτηματική περιουσία. Μέσα στο αγρόκτημά τους είχαν τον κουλά, δηλαδή ένα σπίτι που χρησίμευε για να διαμένουν εκεί το καλοκαίρι.

Οι γονείς της γιαγιάς μου είχαν φοιτήσει ως παιδιά σε ελληνικό, αλλά και σε τουρκικό σχολείο, και μάλιστα ο πατέρας της ήταν έτοιμος να μάθει και γαλλικά, εάν δεν γινόταν η μικρασιατική καταστροφή. Σε γενικές γραμμές οι Πόντιοι ήταν ικανοί στα γράμματα, τις τέχνες και το εμπόριο και ως εκ τούτου είχαν καταφέρει να κατακτήσουν σημαντικές διοικητικές θέσεις στις πόλεις όπου ζούσαν. Επίσης, αρκετοί εργάζονταν ως μεταλλωρύχοι στα ορυχεία χρυσού κοντά στην πόλη του Ικονίου, όπου υψώνεται το όρος Ταύρος.

Στις ποντιακές κοινότητες υπήρχε έντονο το στοιχείο της αλληλεγγύης, της αλληλοβοήθειας και της θεοσέβειας. Ιδιαίτερη φροντίδα έδειχναν για τα ορφανά παιδιά, τους ηλικιωμένους και τους αρρώστους. Η συνεργασία των ρασοφόρων, των δημογερόντων και της τοπικής κοινωνίας βοηθούσε στον ομαλό τρόπο ζωής και στη διατήρηση αρμονικών σχέσεων με τους Τούρκους. Η χριστιανική πίστη ήταν ο ακρογωνιαίος λίθος της ζωής τους, όσο ζούσαν στον Πόντο. Μετά τον ερχομό τους στην Ελλάδα, το 1922, η θρησκευτική πίστη τους έδωσε δύναμη να ξαναφτιάξουν τη ζωή τους από την αρχή. Οι ιερές εικόνες ήταν το στήριγμά τους. Είναι χαρακτηριστικό ότι στο σπίτι όπου μεγάλωσε η γιαγιά μου, στη Σκοπιά Σερρών, οι γονείς της είχαν μεταφέρει από τον Πόντο τις εικόνες του αγίου Ιωάννη του Προδρόμου και της αγίας Αικατερίνης.

Οι γονείς της γιαγιάς μου είχαν πάντοτε γλυκές αναμνήσεις από το Ικόνιο. Λαχταρούσαν να ξαναδούν το μέρος όπου γεννήθηκαν και έζησαν τα παιδικά τους χρόνια, μάταια όμως. Στην Ελλάδα διατήρησαν με ιδιαίτερη αγάπη την ποντιακή διάλεκτο, τα ήθη και έθιμά τους.

Πηγή: Ο πατέρας μου.

Οι πρόσφυγες από τη Λιβερά του Πόντου στη Νέα Λιβερά της Λακεδαιμόνος

Στο πλαίσιο του Εκπαιδευτικού Προγράμματος «Περιηγούμε και Περιγράφω τον Τόπο μου» και με αφετηρία το απόσπασμα «Όταν κατέβηκα στη Σμύρνη», από το μυθιστόρημα της Διδώς Σωτηρίου «Ματωμένα χώματα», το οποίο διδάχθηκε στο μάθημα της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας της Β΄ Τάξης, οι μαθητές και οι μαθήτριες του τμήματος Β3 είχαν την ευκαιρία να πάρουν συνέντευξη από την κα Ελισάβετ Πετροπούλου, φύλακα του σχολείου μας, η οποία διηγήθηκε, με γλαφυρό τρόπο, όσα έζησαν οι πρόγονοί της από τη Λιβερά του Πόντου ως πρόσφυγες.

Ο παππούς μου Αναστάσιος Τζατζουρεκίδης και η γιαγιά μου Ελισάβετ εγκατέλειψαν τη Λιβερά του Πόντου, όπου είχαν τα παρχάρια τους (= την περιουσία τους), και κατέφυγαν μαζί με τα πέντε παιδιά τους στην Ελλάδα το 1922. Με πλοίο μεταφέρθηκαν αρχικά στη Μακρόνησο, όπου παρέμειναν για δύο μήνες υπό άθλιες συνθήκες, και στη συνέχεια στον Πειραιά και από εκεί στο Γύθειο. Μετά από έξι μήνες υποχρεώθηκαν να κατευθυνθούν, μαζί με άλλες 40 οικογένειες προσφύγων, από το Γύθειο στο Καστρί, ένα ορεινό χωριό του βορειοανατολικού Ταυγέτου, βόρεια της Σπάρτης. Εκεί υπήρχαν εγκαταλελειμμένα κτήματα της μονής του Καστρίου, τα οποία διανεμήθηκαν από τις κρατικές αρχές στους πρόσφυγες. Οι τελευταίοι εγκαταστάθηκαν στη νότια πλευρά του οικισμού του Καστρίου και συγκρότησαν τον συνοικισμό *Νέα Λιβερά*, όπου δεσπόζει ο περίβλεπτος ναός της Αγίας Βαρβάρας. Η νοσταλγία τους για την πατρογονική γη ήταν πάντοτε μεγάλη και γι' αυτό συνήθιζαν να αναφωνούν: *αχ, έρημον πατρίδα!* Άνθρωποι του μόχθου και της βιοπάλης, αγωνίστηκαν για να στεριώσουν και να ζήσουν τις οικογένειές τους, αντιμετωπίζοντας με καρτερικότητα τη φτώχεια, τις αρρώστιες, τις κακουχίες και ενίοτε τη ρατσιστική συμπεριφορά των γηγενών. Ήταν άριστοι στην καλλιέργεια της γης, καλοί στο κτίσιμο της πέτρας και περιζήτητοι στο άνοιγμα και την κατασκευή πηγαδιών. Οι περισσότεροι από αυτούς εργάστηκαν στην κατασκευή των λίθινων αναλημμάτων του αμαξιτού δρόμου που ενώνει τη Σπάρτη και την Καλαμάτα μέσω της Λαγκάδας του Ταυγέτου.

Μια τραγική μορφή της Νέας Λιβεράς ήταν η γιαγιά Ζωή Σακελλαρίδη, η οποία είχε χάσει τον μονάκριβο γιο της μέσα στον χαλασμό. Ζούσε σε ένα φτωχικό, λιθόκτιστο καλυβάκι, το εσωτερικό του οποίου ήταν κατάκοσμο με εικονίσματα που της έδιναν παρηγοριά, ελπίδα και δύναμη μπροστά στον αβάστακτο ψυχικό πόνο. Η ίδια ήταν αγράμματη και γι' αυτό συχνά ζητούσε από τα προσφυγόπουλα που πήγαιναν σχολείο και μάθαιναν γράμματα να συντάξουν για λογαριασμό της μια επιστολή προς τον Ερυθρό Σταυρό, με την οποία παρακαλούσε για την ανεύρεση του υιού της. Καθημερινά φρόντιζε να ακούει στο ραδιόφωνο τις ανακοινώσεις του Ερυθρού Σταυρού για τους αγνοούμενους πρόσφυγες ή για αυτούς που ζητούσαν να επανασυνδεθούν με τις οικογένειές τους, ελπίζοντας ότι θα είχε κάποια είδηση και για το παιδί της. Στην απελπισία της συνήθιζε να συνομιλεί με τον εκφωνητή λέγοντας: *γιαβρίμ, πουλίμ, βρέστε το καμάρι μου!* Έφυγε από τον κόσμο αυτό με καημό.

Τηλέμαχος Κονίδης

Η οικογένεια Κονίδη από την Κουμουστά του Ταΰγετου

Οι Κονιδαίοι παλαιότερα κατοικούσαν στην Κουμουστά, ένα ορεινό χωριό που βρίσκεται πάνω από το Ξηροκάμπι της Λακεδαίμονος, στον ανατολικό Ταΰγετο. Λέγεται ότι η απώτερη καταγωγή τους είναι ποντιακή και ότι ήρθαν στην περιοχή του Μυστρά μετά την πτώση της αυτοκρατορίας της Τραπεζούντας το 1461. Η πρώτη γνωστή γραπτή μαρτυρία για την ύπαρξη της οικογένειάς μας στην Κουμουστά είναι του έτους 1754, σε έγγραφο του μοναστηριού της Γόλας, το οποίο υπογράφει ο Γεώργιος Κονίδης. Το 1760 αναφέρεται στον κώδικα της Γόλας μια δωρεά της γυναίκας του Λιάκου Κονίδη, η οποία αφιερώνει στο μοναστήρι ένα περιβόλι γεμάτο μουριές και συκιές. Λίγα χρόνια αργότερα ο Γεώργιος Κονίδης συνυπογράφει ως μάρτυρας, μαζί με άλλους Κουμουσιώτες, την ανάθεση της διαχείρισης του μοναστηριού της Γόλας στη μανιάτικη οικογένεια των Γρηγοράκηδων. Στη διάρκεια της επανάστασης του 1821 οι Κονιδαίοι υπηρέτησαν την πατρίδα με ζήλο και προθυμία. Σε πιστοποιητικό του 1846 αναφέρεται ο Παναγιώτης Κονίδης ως κάτοικος Ξηροκαμπίου, ο οποίος πολέμησε γενναία για την ανεξαρτησία της πατρίδας. Μετά την απελευθέρωση, οι Κονιδαίοι άρχισαν να

εγκαταλείπουν σταδιακά την Κουμουστά και δύο μέλη της οικογένειας, που ήταν αδέρφια, εγκαταστάθηκαν στη Μεσσηνία.

Η γιαγιά μου θυμάται για τους Κονιδαίους της Κουμουστάς ότι ασχολούνταν πρωτίστως με την κτηνοτροφία, αφού το έδαφος δεν προσφέρεται για καλλιέργειες. Τα σπιτικά τους ήταν αυτάρκη, με μικρούς κήπους, οικόσιτα ζώα, καρύδια, κάστανα, μύγδαλα και υφαντά ρούχα. Οι περισσότεροι θρήσκευαν και όλοι τηρούσαν κανονικά τα έθιμα και αυστηρά τα ήθη. Στις παραμονές του Β΄ Παγκοσμίου πολέμου ο προπάππος της Παναγιώτης Κονίδης του Ηλία, με τα αδέρφια του Δημήτρη και Γιώργη, αγόρασαν μια έκταση στο Πυρί και εγκαταστάθηκαν εκεί, εγκαταλείποντας το χωριό που τους φιλοξένησε για χρόνια. Σύντομα όμως χρειάστηκε να αναχωρήσουν για τον πόλεμο. Ο παππούς της γιαγιάς μου υπηρέτησε ως έφεδρος ανθυπολοχαγός προσφέροντας πάρα πολλές υπηρεσίες στις δύσκολες εκείνες ώρες, μια και ήταν συνηθισμένος στις κακουχίες· επέστρεψε από το μέτωπο με μια αναπηρία στο χέρι από οβίδα.

Οι Κονιδαίοι, όντας παραδοσιακοί κτηνοτρόφοι, συνήθιζαν το καλοκαίρι να ανεβαίνουν στο βουνό, στον Ταΰγετο, και τον χειμώνα να κατεβαίνουν στα χειμαδιά, στο Πυρί. Σταδιακά όμως εγκατέλειψαν την κτηνοτροφία και στράφηκαν στη γεωργία. Οι νεότερες γενιές ασχολούνται με την καλλιέργεια της ελιάς. Τα τελευταία χρόνια κατοικούν στο Ξηροκάμπι, ενώ πολλοί είναι μετανάστες στο εξωτερικό.

Πηγή: Ο παππούς και η γιαγιά μου.

